

The Origin and Practice of Singing Zemiros and Bringing Joy to the Shabbos Table

Rabbi Efrem Goldberg
Boca Raton Synagogue

1. Tosafos
Sanhedrin 37b

מכנף הארץ ומירות שמענו .
לחוב בשבועת הגלוגים
שאלן בני חיי אומרים קדושה אלף
בשבת דכתיב (ישעיה ו) גבי היות שם
כנפים לאחד וכל כנף הוא לומר שירה
אחת ביום בשבת ימי החול וכסגנוע
שבת אומרים החיות לפני האמרים רבש"ע אין לנו עוד כנף והקב"ה משיב להם יש לי עוד כנף אחד שאומר לפני שירה
מכנף הארץ ומירות שמענו : **למזן** לה פתחה . וה"ס והא' כתיב (סמות טו) חבלנו ארץ טובת האנשים אינה קרובה טובה:

מקומו, ובראשי חרשי' אע"פ שאנו קרוין מ' ובראשי חרשיכם בפי' [ז] ותכנן רבותינו והוסיפו מזמורים לכבוד השבת כגון השמים מספרים כבוד אל כו' לדוד בשנותיו את מעמד כו' נכון כסאך מאז כו' ומבאן ואילך מסיים כשאר ימים ומדלג מומור לתורה ויעוד תקנו נשמת כל חי' ובמקלות' ובל יודוך ידעתי נוטה ככל אילו אם לא הזכיר אינו חוזר אבל לאל אשר שבת פרשו רבותינו בצפרא בצלותא ריוצד מבניא ליה לבר ישראל למדבר של שבת כגון לאל אשר שבת ואי אשתלי ולא אדבר מרדרינן ליה ומדבר' ונ"ב דה"ש שהוסיפו אילו שבחות בשבת ראשכחן שלא כדו הקב"ה ביום השבת בשבחות של מלאכי השרת כ"א בשבחות ישראל דאמ' במדרש שש כנפים שש כנפים לאחר מלאכי השרת משוררים כל ימות השבוע משורר בכנף את יומו והיינו ששה כנפים לששה ימים ביום השבת אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבש"ע אין לנו כנף שנשורר לפניך תן לנו כנף שביעני ושורר לפניך היום א"ל הקב"ה יש לי כנף אחד בארץ שמשורר לפני היום שנאמ' מכנף הארץ ומירות שמענו צבי לצדיק ונ"ב והיינו דכתיב את ה' האמרת היום כלומר ביום המיוחד והיינו שבת וה' האמירך היום שהפין כך יותר ממלאכי השרת :

2. Or Zaruah – R. Yitzchak b. Moshe of Vienna (1200-1270)
Hilchos Shabbos 42:4

3. Zohar
Parshas Vayakeil

מקומו, ובראשי חרשי' אע"פ שאנו קרוין מ' ובראשי חרשיכם בפי' [ז] ותכנן רבותינו והוסיפו מזמורים לכבוד השבת כגון השמים מספרים כבוד אל כו' לדוד בשנותיו את מעמד כו' נכון כסאך מאז כו' ומבאן ואילך מסיים כשאר ימים ומדלג מומור לתורה ויעוד תקנו נשמת כל חי' ובמקלות' ובל יודוך ידעתי נוטה ככל אילו אם לא הזכיר אינו חוזר אבל לאל אשר שבת פרשו רבותינו בצפרא בצלותא ריוצד מבניא ליה לבר ישראל למדבר של שבת כגון לאל אשר שבת ואי אשתלי ולא אדבר מרדרינן ליה ומדבר' ונ"ב דה"ש שהוסיפו אילו שבחות בשבת ראשכחן שלא כדו הקב"ה ביום השבת בשבחות של מלאכי השרת כ"א בשבחות ישראל דאמ' במדרש שש כנפים שש כנפים לאחר מלאכי השרת משוררים כל ימות השבוע משורר בכנף את יומו והיינו ששה כנפים לששה ימים ביום השבת אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבש"ע אין לנו כנף שנשורר לפניך תן לנו כנף שביעני ושורר לפניך היום א"ל הקב"ה יש לי כנף אחד בארץ שמשורר לפני היום שנאמ' מכנף הארץ ומירות שמענו צבי לצדיק ונ"ב והיינו דכתיב את ה' האמרת היום כלומר ביום המיוחד והיינו שבת וה' האמירך היום שהפין כך יותר ממלאכי השרת :

כדין כד סליק נהורא ... משבחין משבחין בשירין ותושבחין וסלקין ושבחין לעילא, ועלאין ותתאין כלהו בחדוה, ומתעטרין כלהו כחדא. פתחי עלאי ואמרי, זכאין אתון עמא קדישא בארעא דמאריכון אתעטר עלייכו וכל חילין קדישין מתעטרין בגיינוכון
As the spiritual light [of the Sabbath] arises ... they offer praises with songs and hymns. Their praises rise upward, and the higher and lower worlds join in delight and are crowned together. The heavenly beings commence to say, 'Fortunate are you, O holy people on earth, for your Master is crowned through you and all the sacred legions are crowned through you (Zohar, Vayakhel).

4. Sefer
Chassidim #271
R. Yehudah b. Shmuel of Regensburg (1140-1217)

רעא ויברך אלהים את יום השביעי (בראשית ב' ג') ולא פירש במה אלא באותן דברים שקלל איוב את יומו תשכון עליו עננה (איוב ג' ה') אל יחד בימי שנה (שם שם ו') אל תבא רננה בו (שם שם ז') יקבוהו אוררי יום העתידי עורר לויתן (שם שם ח') מכלל שבירך את השבת באור [א] ומצוה שישב וירגן שבחות [ב] שנאמר (תהלים צ"ב א') מזמור שיר ליום השבת טוב להודות לה' ולומר לשמך עליון. ויש לשמוח בשבת בפקודי ה' ישרים משמחי לב [ג].

5. Sefer
Chassidim
#768

ולא על אויביו ואבתם מהרה אלא לא יחשוב דבר. אבל כשמתפלל יכול לחשוב כגון ברכת רפאינו יחשוב על אותו חולה שיש לו בבית או יוסיף (א) אותו חולה שירפא [ו]. מי שקולו נעים ואין הקב"ה נהנה מקולו ראוי לו שלא בא לעולם ואב הקב"ה נהנה עליו נאמר (שה"ש ב' י"ד) השמיעני את קולך כי קולך ערב ומראך נאה וכתיב (ש"ב כ"ג א') ונעים זמירות ישראל וכתיב (תהלים ג' ה') קולי אל ה' אקרא [ז]. ויותר מי שיש לו קול נעים שלא יזמר נגונים נכרים כי עבירה היא ולכך נברא קולו נעים לשבח בוראו ולא לעבירה. ואדם יפה ישמור עצמו מניאוף [ח] כי לא לכך נברא יפה כשהיו אומרים ברכות ושבחות אמר אחד לחבירו שהיה מרים קולו תאמר בקול נמוך כמו קולנו תשנה קולך לקולנו, א"ל אני מרים קולי כדי לכוין כי אני יודע לכוין כשאני מרים קולי, ובטוב היה עושה כך מה שאדם עוסק

**6. Sefer Chassidim
#1147**

תתשמזו זאת התשובה השיב רבינו משולם נ"ע למינין שאינן מדליקין גרוה
בבתיהם בשבת מפני שאומר הפסוק (שמות ל"ה ג') לא תבערו אש בכל
מושבותיכם ביום השבת [א] והשיב להם כך: כתיב (בראשית ב' ג') ויברך אלהים
את יום השביעי אין אנו יודעים במה ברכו אלא ממה שאנו רואים בקללות שקלל
איוב את יומו שקיללו בחשיכה שנאמר (איוב ג' ו') הלילה ההוא יקחני אופל וגו'
יקו לאור ואין (שם ט') מכלל שהברכה שבירך הקב"ה השבת היא אורה [ב] שהיא
שלום הבית [ג]. וכל מה שאמר איוב בקללה יש לומר להיפך גבי שבת לברכה
באיוב (ג' ז') כתיב אל תבוא רננה בו מכאן שיש לו לרנן בשבת בשירות
ותשבחות [ד].

It is a mitzvah to sing zemiros on Shabbos, as it says, "A psalm, a song for the Shabbos day. It is good to thank Hashem and to sing praise to Your name, 'O Exalted One.'" (Tehillim 92:1) This psalm was chanted by the levi'im on Shabbos in the Beis Hamikdash. (Sefer Chassidim 271 and 409) A Jew's lofty feelings are voiced in the zemiros he sings to Hashem with the holy words of glorification and adoration.

**7. Radak – R. Dovid Kimchi
(1160-1235)
on Tehillim 92:1**

יום השבת טוב להודות בו לה' משאר ימי השבוע כי האדם פנוי בו מעסקי העולם ונשמחו וזכה מטרדת הגוף ומתעסקת בחכמה ובעבודת האלהים. וטוב לומר לשמך עליון כי הנשמה העליונה תמצא מקום לשבח לך שאתה עליון; (ג) להגיד. ביום ובלילה עלינו להגיד החסד שעשית עמנו שנתת לנו יום השבת למנוחה והאמונה שתקיים

**8. Apter Rav – R. Avraham Yehoshua
Heschel (1748-1825)**

לשבת קודש, כי למעשה אין כל מצוה בעולם שנעשה התיקון בעולמות העליונים אילולא יש בה איתערותא דלתתא מצד בני ישראל העושים ומקיימים אותה, מלבד מצוה אחת היוצאת מן הכלל היא מצות השבת אשר בה נעשה התיקון והיחוד בעולמות העליונים מעצמותו יתברך בלי שום עזר וסיוע מלמטה.

ורמז לדבר הוא שמצות השבת שנצטוו בה בני ישראל היא מצוה אשר קיומה בשב ואל תעשה, כמו ל"ט המלאכות האסורות בשבת ותולדותיהן כיוצא בהם, אשר כל קיומם אינו בפעולה ובעשייה כי אם דווקא בשביתה ממלאכה. והוא מפני שאכן מצות השבת אינה צריכה לסיוע של עשייה מעולמות התחתונים, וכל התיקונים נעשים מעצמם באיתערותא דלעילא.

אכן, אילולא זאת, לא היו תבריות יכולים לשבח ליוצרים על מתנת השבת, כי אילו נזדקקו לאתערותא דלתתא, הלא מי יאמר זכיתי לבי וטהרתי מחטאתי ועשיתי ופעלתי בעצמי ככל הראוי לקדושת השבת. אלא רק מפני שיום השביעי עצמו משבח ואומר, לעשות את כל התיקונים בעולמות העליונים מעצמו, על כן גם אשר לא השיג מדרגה עליונה ובחינה מרוממת הרצויה אף הוא יכול לכלול עצמו עמהם, ולהתייחד בעצמותו יתברך. והוא שאמרו כי לפיכך יפארו ויברכו לאל כל יצוריו.

פתח הרב מאפטא ואמר: במטבע שטבעו חכמים בנוסח התפילה של יום השבת אנו אומרים: זה שיר שבת של יום השביעי. שבו שבת אל מקל מלאכתו. יום השביעי קושבה ואומר. קזמור שיר ליום השבת. טוב להודות לה'. לפיכך יפארו ויברכו לאל כל יצוריו. שבת יקר וגדלה וקבור. יתנו לאל מלך יוצר כל.

ולשון חכמים מרפא צריך תלמוד: אין לך 'לפיכך' שאינו בא כנתינת טעם. ומה הוא כאן שאמרו כי מפני שזה שיר שבת של יום השביעי ויום השביעי משבח ואומר 'לפיכך' יפארו ויברכו לאל כל יצוריו, ובמה תלויים הדברים ועומדים עד שנאמר כי מחמת זה הוא שבאו לזה. ?

אלא פירש הרה"ק מאפטא וגילה מכבשונו של עולם: מצד עצמו יש לתמוה כיצד ייתכן שיהיה כוח ועוז לשום בריה ויציר נברא שבעולם להרהיב בנפשה וליתן שבח והודיה להשם יתברך, וכי מה הם ומה חיהם לעמוד בפני מלך מלכי המלכים ולשבחו. אלא מפני שיום השביעי הוא שבת קודש עצמו משבח ואומר דברי שבת ומזמור שיר להקב"ה, לפיכך גם כל יצוריו יכולים לפאר ולברך אליו יתברך.

והאריך עוד בדרוש עמוק, אשר לימים נדפס גם בספרו הקדוש 'אוהב ישראל' בדרוש

9. Shulchan Aruch o.c. 670:2
Rama – R. Moshe Isserles (1520-1572)

דוקקות. וְיִישׁ מִי שְׂאוֹמֵר (ה) שְׂאִין לְהַקֵּל לָהֶם: ב' הַרְבּוּי הַסְּעוּדוֹת שְׂמֵרָבִים בָּהֶם הֵם סְעוּדוֹת הַרְשׁוּת, (ו) שְׂלֵא קָבְעוּם לְמִשְׁתָּהּ וְשִׂמְחָהּ: הַגָּה וְיִישׁ אֹמְרִים שְׂיֵשׁ קִצַּת מִצְוָה בְּרַבּוּי (ג) הַסְּעוּדוֹת, מִשׁוּם (ו) דְּבִאֲתָן הַיָּמִים הִיא תְּנַכַּת הַמְּזֶבֶחַ (מהר"א מפראג). *וְנוֹתְנִין לֹאמַר (ח) זְמִירוֹת וְתִשְׁבָּחוֹת בְּסְעוּדוֹת שְׂמֵרָבִים בָּהֶם (ט) וְאִזְ הַרְבֵּי סְעוּדוֹת מִצְוָה (מנהגים). יֵשׁ אֹמְרִים שְׂיֵשׁ לְאֹכֵל גְּבִינָה בְּתַנְפָּה, לְפִי שְׂהַגֵּס נַעֲשֶׂה בְּחֵלֶב (י) שְׂהֶאֱכִילָהּ יְהוּדִית אֶת הָאוֹיֵב (כל-בו ור"ן): ג' יֵאֵין מְסַפְּרִין בָּהֶם אֶלָּא לְחֻכָּם בְּפָנָיו: הַגָּה (יא) וְאִין מְתַעֲנִין יוֹם שְׂמַת בּוֹ אֵב אוֹ אֵם

10. Megillah 12b

The Megillah continues:
 ,,בַּיּוֹם הַשְּׂבִיעִי בָּטוֹב לִב־הַמֶּלֶךְ בַּיּוֹן“ – *On the seventh day, when the king's heart was merry with wine.*⁽¹⁾

The Gemara questions:
 – Was his heart not merry with wine until now [the seventh day of the feast]? What, then, is the significance of stating that the king was drunk “on the seventh day”?

The Gemara answers:
 – Rava says: The seventh day was the Sabbath,⁽²⁾ on which the difference in behavior between Jews and idolaters is pronounced. – For when Jews eat and drink, they begin discussing words of Torah and words of praise to God. – But idolaters who eat and drink begin discussing only indecent matters. – And so it was at the feast of that wicked one, Achashverosh, that they began discussing indecent matters: – These would say that the Median women are the most beautiful, while these would say that the Persian women are the most beautiful.⁽³⁾ – Achashverosh said to them: כְּלִי שְׂאֵנִי מִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ אֵינוֹ לֹא – The vessel that I use, i.e. my wife Vashti, is neither Median nor Persian, but Chaldean, yet she is the most beautiful woman. – Is it your wish to see her? – They said to him: Yes, – provided that she will be naked.⁽⁴⁾

11. Zemiros Shabbos Ha'Mevuar Mesivta

מנהג אמירת הזמירות בדברי הראשונים וגדולי האחרונים

מנהג אמירת זמירות השבת נזכר גם בקדמונים. מן הדברים דלהלן נראה כי מנהג הזמירות נהג בקהילות שונות כדבר פשוט עוד בשנים קדמוניות, ובאחרות התפשט רק בשנים מאוחרות יותר. עוד אנו למדים כי בכמה מקומות היה המנהג לומר את הזמירות אחר הסעודה דווקא, ולא במהלכה.¹ מנהג בפני עצמו היה לומר זמירות במוצאי שבת, לעיתים אף יותר מאשר בשבת עצמה.

A. Rokeiach – R. Eliezer Rokeach of Worms (1176 – 1238)

בספר הרוקח (ס"ו נ) מובא בסדר סעודת יום השבת, כי אחר קינוח סעודה יש מזמרים זמירות ושבת בשבת להקב"ה.² דבריו הובאו באליה רבה (ס"ו רפט סק"ג)³ והעתיקו המשנה ברורה (שם

סק"ה)⁴. עוד כתב הרוקח ב'סדר קידוש והבדלה' (בפירוש ברכת השמים), שבפסוק (ישעיה נה יב) 'כי בשמחה תצאו וגו' יפצחו לפניכם רינה' נרמז 'שצריך לשמוח לקראת שבת המלכה וכו' וישורר מזמור ליום השבת, וגם על השולחן זמירות שבת להקב"ה ולשבת'.⁵

B. Machzor Vitri- R. Simhah b. Samuel of Vitry, France (died 1105)

עוד קודם לכן מצינו במחזור ויטרי (ס"ו קנח וס"ו קצד וס"ו רג) שנוהגים לומר זמירות בסעודת הלילה [אחר הסעודה] ובסעודת הבוקר [קודם קינוח סעודה]⁶ ובמוצאי שבת, ואף הביא את אותן זמירות במלואן.⁷

מנהג אמירת הזמירות במוצאי שבת, בעיקר הזמירות העוסקות באליהו הנביא, מובאת גם בסידור רש"י (ס"ו תקלד), באור זרוע (ס"ו צה)⁸ ובמהרי"ל (סוף הלכות שבת), ועוד.⁹ ואף רבי אברהם אבן עזרא, שחיבר כמה מזמירות שבת, מעיד על עצמו: 'כי מהיום אשר ידעתי השם הנכבד והנורא ואשר בראני, ולמדתי מצות ה', לעולם אהבתי את השבת, ובטרם בואה הייתי יוצא לקראתה בכל לבי, גם בצאתה הייתי משלחה בשמחה ובשירים, ומי בכל עבדי כמוני נאמן'.¹⁰

C. R. Avraham Ibn Ezra of Spain (1089 – 1164)

D. Minhag Tov 15th Century

בראשית האלף השישי, כותב הקדמון [מבני איטליה] בעל הספר 'מנהג טוב' (ס"ו לז) כי 'מנהג טוב לומר בשבת לילה ויום איש איש על שולחנו לכבוד שבת ולספר במעלת השבת וכמה היא חביבה לפני המקום וישבח לבוראו שחננו בה במתנה חשובה וטובה שהיא עונג ונופש וקיבול שכר על נפישתו ושמירתו'.¹¹

E. Terumas HaDeshen R. Yisrael Isserlein b. Petachia (1390-1460)

קיימת עדות¹² מאת מחבר הספר 'לקט יושר' (עמוד 36)¹³ על מנהגו של רבו בעל התרומת הרשון באמירת זמירות שבת: ובליל שבת אמר 'כל מקדש שביעי ו'מה ירדות מנוחתך', לפעמים 'מה יפית', לפעמים זמר אחר השייך לעניינו של יום כגון 'מעוז צור ישועתי' בחנוכה. ובשבת שחרית 'ברוך ה' יום יום' ו'ברוך אל עליון' ויום זה מכובד, ולפעמים זמר אחר מעניינו של יום כגון 'יום שבתון' לפרשת נח. ובמוצאי שבת אמר 'חדש ששוני ו'אגיל [ואשמח]' 'אלי חיש גואלי' 'אלהים יסעדינו'.¹⁴

נראה אפוא כי כבר בתקופת הראשונים היה מנהג אמירת זמירות נפוץ ביותר, ובעיקר בארצות אשכנז ואיטליה.

כך גם עולה מדברי אחד מחכמי ארץ ישראל לפני כארבע מאות שנה. בספר שתי ידות (נציה ש"ח)¹⁵ כותב מהר"ם די לונזאנו, בן ירושלים¹⁶: 'זממה שראוי שתדע, כי היה מנהג ישראל בימים קדמונים לשורר להשם יתברך בליל שבת ובמוצאי שבת, וכן בליל יום טוב ובמוצאיהם¹⁷, והמנהג הזה עדיין מחזיקים בו בני אשכנז ואיטליה וזולתם, וחשובי קדמוני המשוררים כהראב"ע ורבי יהודה הלוי ורבי שלמה אבן גבירול וזולתם, חברו שירות ותושבחות רבות מיועדות לכך, והמיוחד למוצאי שבת קראוהו הבדלי¹⁸. אף ממקור זה אנו למדים שהמנהג היה נפוץ יותר בארצות אשכנז ובאיטליה מאשר בארצות ספרד ובארץ ישראל.

בסוף שנות ה-ש' כתב רבי יוסף יוזפא האן נויירלינגן, מרבני פרנקפורט, את ספרו 'נוהג כצאן יוסף', ושם מוקדשים סעיפים רבים לענייני זמירות שבת¹². נראה מדבריו כי מנהג פשוט היה באשכנז, ולפחות בפרנקפורט, לזמר זמירות שבת, בלילה וביום ובמוצאי שבת, ועל כן הוא עוסק בכמה שאלות הלכתיות השייכות לכך¹³. אף הוא תיקן שיר ארוך בלשון הקודש ובלשון אשכנז הכולל את כל דיני הדלקת נרות שבת¹⁴. והיו שנהגו לשיר את הזמירות רק בלילות החורף הארוכים¹⁵.

F. Rama – R. Moshe Isserles

G. Magen Avraham R. Avraham Gombiner of Poland (1635-1682)

H. R. Yaakov Emden of Germany (1697-1776)

בראשית שנות ה-ת' אנו מוצאים כי סדר הזמירות נוהג בפולין, אף שנראה שעדיין אין נוסח הזמירות שגור בפי כל. הרמ"א (סי' ערה ס"ב) כותב שאין לומר פיוטים בליל יום טוב החל בשבת, לאור הנהגה, שמא יטה, והמגן אברהם (שם סק"ו) מעיד על כך כי כן הדיון גם בזמירות שאומרים בבית 'אם לא מי שרגיל קצת¹⁶. במקום אחר (סי' תקס סק"י) דן המגן אברהם בהיתר שירת פיוטים בסעודות השבת בזמן הזה¹⁷.

אף רבי יעקב עמדין, בסידורו עמודי שמים, מעיד ואומר: 'מנהג אבותינו ז"ל האשכנזים לשורר ולרנן בשבתות תוך סעודה¹⁸.

נראה שבקהילות הספרדים נתפשט המנהג בתקופות מאוחרות יותר, עם התפשטות חכמת הקבלה וסדרי 'תיקוני שבת' כפי שיחבאר להלן.

12. Yismach Moshe: V'zos Ha'Beracha Rabbi Moshe Teitelbaum of Hungary (1759-1841)

וזמירין יתקוב לו בצללה כי הכה קיבצו מלח המים לשלח את הסטן הילחיר לצל יטעו זהו למען יתקיים מאורס זיל כי עתיד לטעום וידוע מה ספי' אחרים אלגאזי וקרא סכסכו מכל וטעור כלור לצך כי טעמו חוללח מים ענינו מכל וטעור טל ילחיר כלור לצך טלח החל טלכ צמחקר ילחיר כי וטעמו חוללח חוללח חיים פי' לחנה וירלה ודנקוח צמי מקיר המים וכו' טס" החוהיל מים עמוקים טלח טלכ חיס וגוי.

וה סיסדו צמזמירות מאחר חויל רלווחו כי כן חרווחי טעולר יתקוב לו צללרס וכי וצורחי בטענה סמוזמירין אווחו קיבצו מלח המס לשלוח את הסטן הוא הילחיר וכיון סטוח איכנו אז צלווחו טענה הכה טענה והטענה חטנו את סי' כל חסידיו כי חוקר טעורט והטענה כי חווחים כולר כלוור מה סיסרלח חווחינים כולר סי' סיתקיים כמאור חויל ומיינו טיכ צלוחו את הילחיר צלומו טענה לכן טענה חטנו סי' כמאור וזה סיסדו אווחו ^{אוצר החכמה} צמזמירות והטן וזה ענין כמלח נסיד.

הסרים וריל טלח יתיה לאווחו טום לחיזה (הסרים) והטן ועסייז מנחיר חיס חויל חורה ליוה לנו מטה חיינו חרייה לכך הוא מורסה דק לקהלח יעקב והטענה יבין. וצמן חאוור סירטחי צמזמירות טל טיק (כחטר קנלה צידינו טהזמירות טכחטטטו ציטרלח כחוורו גדוהיק) רלווחו כי כן חרווחי טעולר יתקוב לו צללרה וגוי חטנו חת סי' כל חסידיו חווחים כולר וטוח מיוסקי על מאור חויל (חכות יבנ) גי טענה עטיר טרו טל חרוס לטענה כוי חטל יק לסנין לטעין מה יסדו זה צמזמירות וגם ווח ענין חקווחיכות לוח חטנו חת סי' וכוי וחיל כי יק לחנין מאחר טווחו חווחירין זה מדי טנה צמזמירי והסטן הוא ילחיר טווחו וטווחטו צלחה אוסן יתקיים מאחר חויל טעתיד הוא לטענה ועכליל עידי טבי הגלוח כי צטענה ווחן חורה חיס קיבצו לשלוח לצל יתחטס ולטענה זה לא ריטעה לאו רגיש טיכ חגי חוור כי צענה סיסרלח

The Ibn Ezra expresses his deepest feelings in a letter: "Throughout my life I have always cherished Shabbos. I would go out to welcome Shabbos with all my heart, and at the conclusion of Shabbos I would escort it with song and hymns. At the peak of Shabbos, songs burst forth spontaneously. Shabbos itself sings to Hashem, as we say in Shacharis, "The Seventh Day gives praise, saying, "A psalm, a song for the Shabbos Day. It is good to thank Hashem. Therefore, let all that He has fashioned glorify and bless G-d."

Rabbi Moshe of Ujhel said that it is a mesorah (tradition) that all the zemiros of Shabbos that are sung universally at the Shabbos table were composed with ruach hakodesh, Divine inspiration.

**13. Minhagei Chassam Sofer
R. Moshe Schreiber of Germany
(1762-1839)**

פיוט שלו עליכם לא הי' אומרו, וגם לא הרבנוי.
הי' אומר אשת חיל ופיוט צמאה נפשי לאלקים מאבן
עזרא ולא השמיט מזה מאומרו.

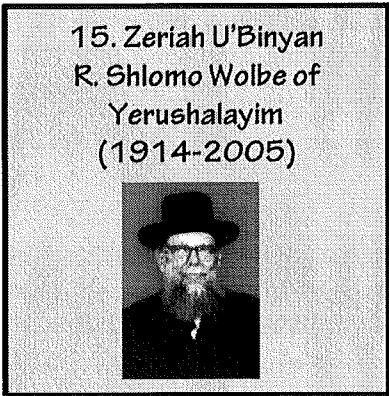
אמר משמו שהי' אומר כי בלי ספק הי' שורה רוחיק על
האביע ביסדו פיוט הזה כי נמצאו בו דברים עמוקים מיוחדים
לליל שיק. כן משמע משו"ת או"ח סי' י' שכתב שאין

SHABBAT AT HOME

Shabbat is a celebration of the Jewish home, and the home is the matrix of Judaism. The prophets compared the relationship between God and Israel with that between husband and wife, and between parent and child. The Hebrew word *emuna*, usually translated as “faith,” in fact means “faithfulness, fidelity,” the virtue born and sustained within the home. The love between husband and wife is the human redemption of solitude. The love between parent and child is the closest we come to immortality in this world, for it is through our children that we, and what we live for, live on.

Friday night is when, freed from the pressures of work, we can give time and loving attention to one another. It is also the time when we feel most profoundly the *Shekhina*, the Divine Presence, in the home. Our relationship to God and to those closest to us are both covenantal; that is to say, a mutual pledge of loyalty and love. Through the family and the quality of its relationships, Divine blessings flow into the world.

Before the Friday evening meal, we enact sequentially the values on which the home is built: 1. lighting candles, symbolizing domestic peace; 2. blessing children, our responsibility and continuity; 3. welcoming angels, invisible signs of God's protection; 4. praising “the woman of strength,” guardian of the home; 5. Kiddush, the dimension of holiness; 6. the blessing over bread, a symbol of sustenance as God's gift; and 7. song and words of Torah, expressing our faith joyously.

Shabbos should also be pleasant, and not oppressive. We should not force children to sit at the Shabbos table for the entire meal. This is too difficult for them, and it is especially hard on them when guests visit and the meal extends for hours. There are those parents who insist on their children's presence at the table the whole time, *especially* when guests visit, so that they can show off how well-trained their children are. This is inadvisable.

When children reach an appropriate age to stay at the table, we can attract them with beautiful stories about the weekly parashah, or stories about tzaddikim, or anything else that creates a fascinating experience and draws them into the event. Children should yearn for Shabbos.

It is also possible to include the children in the Shabbos preparations, not in a fashion which makes the child feel burdened, and not just to lighten the parents' responsibilities, but to interest them and give them a feeling that they are “big children,” responsible, and partners with their parents.

16. She'eilas
Shelomo
R. Shlomo Aviner
(b. 1943)

קנ. עונם חשיבות זמירות שבת

שאלה: האם זמירות שבת הן עניין שיש בו קדושה, או שירה בעלמא?

תשובה: 1. מנהג ישראל לשיר זמירות שבת הינו מנהג קדום מאוד, ומוזכר ב'מגן אברהם' (או"ח סי' תקס). וכתב בספר 'אשל אברהם', כי בוודאי מצווה רבה היא לשיר לד' על השולחן "כדי שלא יהיה שולחןך מלא ושולחן רבך ריקם"; ולא יהיה כל עניין סעודת שבת לאכול אלא גם לעבוד את ד' בשמחה, וזוהי עבודת ד' בשמחה. ופירש האר"י שעבודת ד' בשמחה פירושה שיש לשמוח בעבודת ד', לכל הפחות, ובוודאי יותר, ממה שאדם שמח כל מיני שמחה של ענייני העולם. והסיק האשל אברהם' מסקנות הלכתיות לקולא, מעובדא זו שזמירות דין כעבודת ד' (או"ח סי' שלט). ומורי ורבי הנזיר זצ"ל היה נוהג לשתוק כל השבת, ורק לומר זמירות. וכל השבת שלו היתה שתיקה וזמירות, שתיקה וזמירות.

2. והנה נמצא בגמרא: כל זמן שבית המקדש קיים, מזבח מכפר על ישראל, ועכשיו שולחנו של אדם מכפר (ברכות נה א). ובעת הקרבת הקרבן היו לווים משוררים. וכבר כתבו גדולי ישראל שנפשו של אדם נקשרת עם הניגון, כי הנשמה נגזרה מצרור החיים ורגילה בשיר מלאכי השרת (ספר לבנת הספיר), לכן בזמן הקרבת קרבן היו הלוויים משוררים כדי שאדם יתקשר לניגון

ויגיע לידי דבקות אלוהית, וכן אנו נוהגים כשאנו יושבים מסביב לשולחן ביום שבת קודש.

3. רבי נחמן מברסלב "היה אוהב מאד את העבודות [בעבודת ד'] הפשוטות של סתם בני אדם, האנשים הפשוטים והכשרים והיה מזהיר ומוכיח תמיד אותנו כמה פעמים לומר זמירות בשבת, והיה מקפיד וכועס מאוד על מי שהוא חכם בעיניו ואינו מתאמץ לומר זמירות בשבת ובמוצאי שבת" (נחל נובע פ' טו).

4. בגמרא נאמר בפירוש שהניגון מאפשר השראת השכינה: "אין שכינה שורה אלא מתוך שמחה של מצווה, שנאמר: 'קחו לי מנגן, והיה כנגן המנגן, ותהי עליו יד ד'" (שבת לב).

5. טובה רבה מפסידים אלה אשר במקום לשיר זמירות קודש מפטפטים פיטפוטו דברים, כאילו שיחת בשר ודם יפה משיחתו של ריבונור-של-עולם, ומרוממות הנפש על-ידי שירת קודש. וכי דבר קטן הוא מה שמסופר במדרש שרבי אלעזר הקליר התעלה למרומים כדי לשמוע שירת המלאכים ולייסד על-פי זה את שיריו! וכי דבר קטן הוא מה שמסופר על המהר"ל שהתפלל עד אשר נתגלו לו בחלום מנגינותיהם של הלוויים והוא העתיקן לזמירות שלנו!?

6. וכמה נועם וכמה עונג מתענג האדם מישראל כאשר יושב ושופך שיחתו אל בוראו בשירת קודש. כמה נשמתו מזדככת ומיטהרת מזוהמתה. וכמה מריב ומלבב הוא מראה ציבור שלם אשר כולו שירה לד' בשמחה וביראת קודש, בשמירת סדרי הצניעות הישראלית השייכים לקול הזמר. כמה כוחות רוחניים יונקים מזה היחיד והציבור, לא מתוך לחץ וכפייה אלא מתוך שמחה ועונג.

17. Shulchan Aruch Ha'Rav
Ba'al Ha'Tanya – R. Shneur Zalman of Liadi (1745-1812)

The Baal Hatanya explained why he did not print the text of the zemiros in his Siddur. He did not want to restrict people to singing only the prescribed zemiros; he wanted them to also sing wordless chassidic niggunim. He wanted people to relate divrei Torah, rather than just sing zemiros.

(Hosafos leShulchan Aruch HaRav, vol. 2, page 832)

18. Peninei Ha'Rav
R. Chaim Soloveitchik (1853-1918)

זמירות: ליד שולחנו [של הגר"ח] היו נוהגים גם לומר "זמירות", דבר שנתחדש בבריסק. בוולוז'ין לא זימרו ולא אמרו "זמירות". רבי חיים אהב בכלל את הזמירה, היה מתענג לשמוע קול שירה, ובשעה שלבו היה טוב עליו, היה משמיע ניגונים ערבים של חזנים, ששמע מאת חזנים מפוארים בימי עלומיו. כנגד זה לא לקחו את לבו "דברי-אגדה". לפעמים, בשבת בבוקר אחרי התפילה היה מהלך עם מקורביו, ואומר לפנייהם דבר חידוש בפרשת-השבוע. היה זה משהו חריף ונעים לשמוע. אבל גם זה היה מיוסד, על-פי-רוב, על איזה דין, שיש לו שייכות לפסוק המדובר. מוחו היה הגיוני יותר מדי מכדי לעסוק בדברי אגדה ודרוש. (מתוך הספר מוולוז'ין עד ירושלים, תשלי"א, עמי רל"ז).

19. Nefesh Ha'Rav
Rabbi Y.B. Soloveitchik
(1903-1993)

מעולם לא שר רבנו זמירות בשבת, וכן אביו הגרמ"ס, אלא שכשביקר אצלו נכדו, שהסבא האחר שלו היה אדמו"ר חסידי, היה טוען על רבנו שאין שמה שבת (בגלל זה שלא שרו זמירות), וכשהתחיל רבנו לשיר הזמירות (– בעדו), והיה טועה בניגון, היה נכדו התינוק מדקדק עליו על כך – על שאינו שר את הניגון כהוגן.

20. Teshuvos V'Hanhagos 5:74
R. Moshe Shternbuch

שוב מצאתי עדות על גדולי ישראל שהתירו לבנותיהן לזמר זמירות שבת בפני אחיהן, שיש עדות נאמנה מרבי בצלאל שטרן ז"ל מלונדון שסיפר ששמע מפי בת ה"חתם סופר" (אשת הגאון ר' משה טוביה להמן זצ"ל) שהאריכה ימים, וסיפרה שלאחר פטירת אביה השתתפה בליל סדר אצל אחיה ה"כתב סופר" זצ"ל והצטרפה לשירות ותשבחות, והעיר לה ה"כתב סופר" שלא תשיר, והשיבה בתמיהה הלוא בבית אבא שרנו ולא שמעתי ממנו ערער עכ"ר. ואם כי נראה מוזר שהכת"ס ישב בליל הסדר עם בני ביתו בלא אורחים (דפשיטא שבפני אורחים אסורה לזמר), מ"מ העובדא אמת, ומה עוד שיש גם עדות על בית מרן הגאון דבריסק הגרי"ז"ס זצ"ל, שמדי שבת בשבת, היו הבנות שרות זמירות שבת בפני אחיהן, ומרן רק הקפיד שהחלונות יהיו סגורים. וכן ב"לקט הקמח" החדש (סי' ע"ה ס"ק כ"ז) כתב שבאונגרון במחזו העליון היו נוהגין שמזמרין זמירות בשבת כל הבני בית אשתו והבנות ע"ש, ויש עובדות לכאן ולכאן, ואצל החסידים נהגו ליזהר מאוד גם באחותו וכדעת רבינו החזו"א זצ"ל.

ולמעשה נראה שאם שרה בקול רם שהוא מושך בודאי כדאי להחמיר, אבל אם שרה רק בלחש שלא נשמע כ"כ, תלוי במנהג, ובמקומות שנהגו להקל באופן שהבאנו לעיל, נניח אותם כמנהגם שיש להם על מה לסמוך, ומיהו אם האח רוצה להחמיר ע"ע דוקא, נראה שצריכים להמנע מלזמר בקול הנשמע, ובזמנינו שהדור פרוץ בודאי כדאי לנהוג ולהנהיג כן.

אם מותר לשמוע קול זמר של אחותו בזמירות בשבת

הנה בשו"ע או"ח (סי' ע"ה ס"ג) איתא שאפי' בשומע קול זמר של אשתו טהורה (שבעלמא מותר לשמוע שירתה) אסור לומר דבר שבקדושה, וצ"ע אם גם זמירות הוי כק"ש ותפלה וא"כ אסור לשיר זמירות שבת אפי' כשאשתו משתתפת בשירה וכ"ש באחותו. (ושמעתי שנחלקו בזה גדולי ההוראה).

אבל בהגהות "אבן ישראל" למ"ב מהגאון הגדול רבי ישראל יעקב פישר זצ"ל מתיר בשמיעת קול זמר מאחותו, שהרי מפורש ברמ"א או"ח (סי' ע"ה) שבקול הרגיל בו מותר, ולכן פוסק שבשעת הזמירות בשבת משתתפות בתולות כיון שרגיל בקולם בקטנותם (ולא ידעתי מנליה ד"ז שרגילים בזמר שלה), ומוסיף עוד שראוי להתיר כדי שיהא להם חשק וזאהבה לעריכת השולחן בשבת (ולא ידעתי אם נתכוון לומר שראוי להתיר לכל אחד, כי מאידך יש כאלו שאצלם טוב יותר להיפך כדי שיתרגלו להפרדה).

ומה שמביאים מגדולי אשכנז שהתירו מטעם תרי קלי לא משתמעין אין זה נראה כלל, והרי מפורש בר"ה (כז.) שבחביב גם תרי קלי משתמעין, וקול זמר הוא מושך וחביב ואסור.

מיהו בלאו הכי הבאתי בח"א מ"תשובות והנהגות" (סי' קל"ח) דעת רבינו החזו"א זצ"ל דגם כשאינו אומר דבר שבקדושה אסור לשמוע קול זמר של אחותו, שכיון שאחותו היא ערוה לו היא בכלל המבוי בשו"ע (אעה"ז סי' כ"א) שקול זמר ערוה לעולם אסור לשמוע (גם כשאינו אומר דבר שבקדושה).

**21. Making of a
Gadol
by R. Nosson
Kaminetsky**

xviii. ^m Cf. *The Rav: The World of Rabbi Joseph B. Soloveitchik*, by Aaron Rakeffet-Rothkoff (KTAV Publishing House, New York, 1999), Vol. I, pp. 178-179, for a similar story regarding R' Yosheh-Ber of Brisk, related by R' Levi-Yitzhaq Horowitz. The average male reader would not have the power of concentration needed to stand by while a woman is singing and yet not listen. This author came across another such instance in an interview R' Yaakov-Yitzchok Ruderman gave to some Torah educators, graduates of Yeshivath Rabbenu Yisrael Meir Hakohen. He noted the special stress Slabodka Yeshiva put on interpersonal relations and told the following story – it was apparent in his tone that he was unsure whether to tell the story to his interviewers, but he did: In the early 5690s (1930s), he was invited to spend a *Shabbath* at the home of the Rav of Elizabeth, New Jersey, R' El'azar-Meir Preil. Before the arrival of the Sabbath, the *rav* took him aside for a confidential exchange of words. He told his guest that he had several daughters eating at the Sabbath table who enjoyed *Shabbos* by singing the *zemirot* along with him. (At this point in the narrative, R' Ruderman interjected that there were no Bais Yaakov schools in America at the time – indicating that Bais Yaakov graduates would know better than to do this.) The *rav* told him that R' Baruch-Ber Leibowitz had been a guest at his home in 5689 (1929), and when the girls began singing, he stood up and ran out of the room – unintentionally perturbing the *Shabbath* for the girls and humiliating their father. The host then asked whether R' Ruderman would do the same. The guest replied that with his Slabodka background, he would not destroy the family's Sabbath spirit or embarrass his host; he would remain sitting and not listen to the girls – despite the seeming normative halakhic imperative to leave the room. “My *frumkeit* does not have to hurt others,” he concluded. Also see fn. *w* beginning on p. *xliii*, and cf. fn. *m* on p. 172, and fn. *w* on p. 650, below.

מ:יב ^w Apropos fn. *m* on p. *xxii*, it was brought to my attention that a granddaughter of said Elizabeth Rabbi, Dr. Rivkah Blau, in her *Learn Torah, Love Torah, Live Torah: Harav Mordechai Pinchas Teitz, the Quintessential Rabbi* (Ktav Publishing House, 2001), pp. 72-73, denies the accuracy of this story, and claims in the name of her mother and aunt, Basya and Hannah, respectively, said daughters of the Rav, that when the girls began singing, a student accompanying R' Baruch-Ber spoke up to his *rebbe* and asked why he was *not* leaving the room, and he replied, “When prayers are being recited, there is no problem with קול באשה; they're praying with a melody.” (On March 30, 2003, a nephew of Basya reported that he had heard from her that the girls were singing *Birkhath haMazon*, not *zemirot* – and from R' Aaron Paperman, that their father had composed the tune they were using at the time he had studied in Telz under R' Laizer Gordon, and, later, R' Yosheh-Laib Bloch adopted it for the *yeshiva* [see pp. 995 and 1009], and it is still in use in the present-day Telz Yeshiva in Cleveland.) On August 6, 2003, R' El'azar-Meir Teitz, brother of Dr. Blau, reported that R' Baruch-Ber's “accompanying student” was his son-in-law R' Ruven Grozovsky, and his exact reply was, “They are only praising [*loben*] the [One] Above with a melody.” R' Shmuel Landesman, a great-grandson of R' Preil through Hannah, wrote me on November 1, 2002, that he heard another version of this story from his grandmother “many times”, to wit, R' Ruven stood up to leave the room, and R' Baruch-Ber told him to return to his seat, and not listen.

22. Sanhedrin 101b

A Baraisa discusses disrespectful conduct toward the Torah:
 הקורא פסוק של שיר – The Rabbis taught in a Baraisa: הקורא פסוק של שיר – ONE WHO RECITES A VERSE OF THE SONG OF SONGS
וְעוֹשֶׂה אוֹתוֹ כְּמִין זֶמֶר – AND RENDERS IT A KIND OF SONG by singing
 it with a common melody^[4] וְהַקּוֹרֵא פְסוּקֵי מִשְׁתָּאוֹת בְּלֹא זִמְנוֹ
 – AND ONE WHO RECITES A [SCRIPTURAL] VERSE IN A BANQUET
 HALL AT AN INAPPROPRIATE TIME^[5] מְבִיא רָעָה לְעוֹלָם – BRINGS
 MISFORTUNE TO THE WORLD, וּמִפְנֵי שֶׁהַתּוֹרָה הוֹנֶה שֶׁקֶ
 – FOR THEN THE TORAH DONS SACKCLOTH, וְאֹמֶרֶת לְפָנָיו הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
 – STANDS BEFORE THE HOLY ONE, BLESSED IS HE,
וְעוֹשֶׂה עֲשׂוֹנֵי וְעוֹשֶׂה עֲשׂוֹנֵי – AND SAYS,^[6] “MASTER OF THE UNIVERSE!
 YOUR CHILDREN HAVE TREATED ME
 LIKE A LUTE UPON WHICH SCOFFERS PLAY!”^[7] אָמַר לָהּ – [GOD]
 SAID TO [THE TORAH] in reply: בְּתִי – “MY DAUGHTER!
 בְּשָׂעָה זֶמְרָה וְשׂוֹתִין בָּמָה יִתְעַסְקוּ
 – IN WHAT activity, then, SHOULD THEY BE ENGAGED WHEN THEY ARE EATING AND DRINKING?”^[8]
 רְבוּנוֹ שֶׁל – [THE TORAH] SAID BEFORE [GOD] in reply: אָמַרָה לְפָנָיו

– IF THEY ARE STUDENTS OF SCRIPTURE, וְעָסְקוּ בְּתוֹרָה וּבְנְבִיאִים וּבְכַתוּבִים – LET THEM ENGAGE IN the study of PENTATEUCH, THE PROPHEETS, AND THE WRITINGS;^[9] וְעָסְקוּ בְּמִשְׁנָה בְּהַלְבוֹת וּבְהַגְדוֹת – LET THEM ENGAGE IN the study of MISHNAH, LAWS, AND AGGADOS;^[10] וְעָסְקוּ בְּעֶצֶר וּבְעֶצֶר – AND IF THEY ARE STUDENTS OF TALMUD, וְעָסְקוּ בְּפֶסַח בְּפֶסַח – LET THEM ENGAGE IN the study of THE LAWS OF PASSOVER ON PASSOVER, וְעָסְקוּ בְּעֶצֶר וּבְעֶצֶר – IN the study of THE LAWS OF SHAVUOS^[11] ON SHAVUOS, וְעָסְקוּ בְּשׁוּבָה בְּשׁוּבָה – AND IN the study of THE LAWS OF SUCCOS^[12] ON SUCCOS, and let them not occupy themselves with irreverent singing!^[13]

The Gemara discusses the effect of properly reciting Scriptural verses at a banquet:
 ר' שמעון בן אלקנה – R' Shimon ben Chananya testified in the name of R' Shimon ben Chananya: הַקּוֹרֵא פְסוּקֵי בְּזִמְנוֹ – Whoever recites a Scriptural verse at the appropriate time^[14] מְבִיא טוֹבָה לְעוֹלָם – brings good fortune to the world, וְכָרַב בְּעֵתוֹ מֵהַטּוֹב – as it is stated:^[15] אֵיךְ לְדַבֵּר בְּעֵתוֹ מֵהַטּוֹב – a word spoken in due season, how good it is!

23. Piskei Teshuvos 216:18

האומר, מנהג¹⁰⁸ יראי שמים ובעלי תורה חסידים ואנשי מעשה כפשוטן לשון המשנה של להזכיר שמו הגדול (בכל ד' הכינויים הג' אות י"ב) כי אם בדרך שבה והודאה מה שמחוייב ונמנעים מלהזכיר שם שמים בתפלות והודאות פרטיות¹⁰⁹ וכתשובה לשאלת שלום. ולהזכיר שם שמים למשוררים ובעלי נגינה וכדו' דרך נגינתם, יש¹¹⁰ לימנע ואפילו אם מזמרים פסוקים שלמים, כי הרבה פעמים מעיקר הדין אסור בהחלט כל שאינו מוציא שם שמים באימה ויראה אלא דרך שירה או שחוק בעלמא ואפילו מוציאו אגב פסוק שלם, והרי הם בכלל החרם והנהיגי שאמרו חז"ל על המוציא שם שמים לבטלה, ורק בזמירות ופיוטים אשר נתקנו ע"י קדמונים ונאמרים בסעודות שבת ויניט ובשאר סעודות מצוה דרך כבוד ויראה ונהגים¹¹¹ להזכיר שם שמים.

יח. שם מצות עשה דאת ה' אלהיך תירא וכו' כדאיתא בתמורה (ד') מכלל היראה שלא להזכיר שמו הגדול כי אם בדרך שבה והודאה מה שמחוייב אלא לבטלה הלשון מה שמחוייב לאו¹⁰⁵ דווקא הוא, כי רשאי אדם להזכיר שם שמים בטופסי בקשות ותפילות אשר נתקנו ע"י גדולי וצדיקי הדורות ואף בבקשות ותפילות פרטיות אשר אדם פונה בהם מלכו אל אביו שבשמים דרך בקשה ותפילה או הודיה רשאי להזכיר שם שמים, ובלבד שלא¹⁰⁶ יאמר בגוסס טופס ברכה וכגון ברוך אתה ה' שומע תפילה וכדו'. וכמו כן מותר מדינא¹⁰⁷ לענות לשואלים בשלומן תודה לאל או בלשון לע"ז יאניק גא"ט וכיוצא בזה, כיון שמזכיר שם שמים דרך שבת והודאה. אמנם אף שכאמור אין איסור מדינא בכל

24. Nefesh Ha'Rav
Rabbi Y.B. Soloveitchik
(1903-1993)

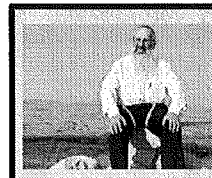

שמענו מרבנו שמנהגו של אביו הגרמ"ס, ז"ל, היה, שכשהיה אומר הזמירות בשבת, שלא ביטא את השמות, אלא רק אמר "השם" במקומם. [ומסתמא המקור להנהגה זו הוא ברמ"א להל' ברכת המזון (סי' קפ"ח ס"ז). אכן עיי"ש במשנה ברורה בבה"ל ד"ה ואין לאומרו לבטלה, שאפילו לפי חומרת הרמ"א שמה, י"ל דאין מקום להחמיר בזמירות. (ד"ע).]

וכן שמענו מרבנו, שמנהג אביו הגר"מ היה, שכשנכנס לביה"כ היה מוציא את כל הכסף האמריקאי מכיסו, כי לפי חומרת הגאונים דנים על השמות שקוראים בהם הגויים להקב"ה כדין "שמות", ועל כל הכסף האמריקאי נדפס (באנגלית) "בד' (גאט) אנו בוטחים", ובודאי בזיון הוא להכניס שם די אל ביה"כ. אך רבנו, כנראה, לא היה מחמיר לחומרת הגאונים. כי היה אומר כמה פעמים, שמה שנהגו הרבה לכתוב (באנגלית) ג"ט, במקום גאט, "הוא עס-הארצות גמורה", כי איזה נפק"מ יש בין זה לזה, הלא בין כה וכה "גאט" איננו שם, אלא רק דבר המרמז להקב"ה, ואף אילו היו כותבים כוכבים כזה (* * * *) לרמז על שם הוי', ג"כ היה דינו שוה לגאט, ואף ג"ט לא גרע מארבעת הכוכבים הנ"ל, והכל שוה. [אכן בתש"ו אחיעזר (ח"ג סי' ל"ב) כתב שמן הנכון לחוש לחומרת הגאונים הנ"ל ולכתוב ג"ט בקו המפסיק. (ד"ע).]

צג. תענית דיבור וזמירות

הגדר של תענית דיבור אינו מפורש בגמרא ובפוסקים. לכן הכל הוא כפי מה שאדם מקבל על עצמו. לכן בדבר השאלה אם מותר לו לשיר זמירות בשבת, ודאי אם ידור לא לשיר ולא לדבר כלל וכלל, זה יחול גם על הזמירות. אך ראוי שלא יתנזר מזמירות, כיוון שיש להם ערך של שירים לקדוש-ברוך-הוא ועבודת ד', ואין בהן מכשול. לכן ודאי טוב שלא יכלול אותן בנדה.

25. She'eilas Shelomo
R. Shlomo Aviner
(b. 1943)

זמירות שבת בלי ניגון

לא. כשחל שבת תוך ימי האבילות, יאמר זמירות שבת בלי ניגון.

26. Teshuvos V'Hanhagos 5:74
R. Moshe Shternbuch